

## JOŠ JEDNOM »O OSNOVNIM TAKTIČKIM ISKUSTVIMA NOR-a I NJIHOVOM MJESTU U NAŠOJ SAVREMENOJ DOKTRINI«

Članak pod navedenim naslovom general-pukovnika Danila Jaukovića, pored velikog broja uspehli sinteza, ocena i zaključaka, u mnogo čemu izaziva repliku, kritičke primedbe i drukčije ocene. Ukoliko na diskusiju pobudimo širi krug drugova koji se kao teoretičari ili istoričari direktnije bave našom prošlom i sadašnjom taktikom, utoliko će doprinos našoj aktuelnoj vojnoj misli biti veći, a teoretski uobličavanje taktičkih iskustava NOR-a potpunije i naučnije.

Primedbe u ovom osvrtu odnose se na dva nivoa:

- 1) na koncepciju i sistematizaciju članka, kriterije u kategorizaciji i izboru problema, i
- 2) na konkretna zapažanja o problemima kako su u članku obrađeni.

### I

Autor je osnovna taktička iskustva NOR-a sistematizovao u šest oblasti (problema, načela) i to ovim redom: manevar, dejstva noću, ofanzivnost i samoinicijativa, odbrana, komandovanje i briga o ljudima. Pažnju čitaoca će privući suviše sužen broj taktičkih iskustava, pogotovo što u naslovu članka nema dovoljno ograničenja, jer je autor najavio obradu svih osnovnih taktičkih iskustava NOR-a. Ukoliko se od šest pobrojanih osnovnih iskustava odbiju odbrana koja de fakto nije ni obrađena i briga o ljudima<sup>1</sup>, što nije i ne može biti

<sup>1</sup> U stvari, ne radi se o brizi o ljudima već o novim međuljudskim odnosima, što, svakako, mora biti predmet istraživanja naše revolucionarne, socijalističke etike. Uticaj ovog faktora na našu taktiku NOR-a je nesumnjiv i izvanredno velik, ali to ne znači da se on pretvara u taktičku kategoriju i da ga treba razmatrati kao taktičko iskustvo. Inače bismo došli do takvog apsurdna da moral delimo na taktički, operativni i strategijski.

taktičko iskustvo, već humanistički princip naše revolucije, ostaju svega četiri, a to je sigurno krnja i nepotpuna sinteza naših veoma bogatih i originalnih taktičkih iskustava. S obzirom na prostor koji je obrada zauzela (oko 12 stranica) to u najboljem slučaju može biti samo skica i za preostala četiri iskustva taktike NOR-a. Kroz obradu tih načela autor je, doduše, tu i tamo dodirivao i određen broj drugih, ali ih nije izvukao na nivo načela (problema) odnosno potpoglavlja, čime su ostala nerazrađena i manje uočljiva, pa im je objektivno i umanjen značaj. Bez dubljeg ulaženja i šireg obrazlaganja, među probleme koji imaju opšti značaj i fundamentalnu vrednost kao osnovna taktička iskustva mogu se ubrojati, na primer, i sledeća:

- organizacija i formacija taktičkih jedinica različite vrste i nivoa,
- iznenađenje,
- način snabdevanja oružjem, municijom, opremom i hranom, kao i zbrinjavanje ranjenika,
- udeo naroda u izvođenju taktičkih dejstava,
- obaveštajno obezbeđenje taktičkih dejstava,
- diverzantska dejstva itd.

Ne tvrdim da je bilo neophodno da autor ove probleme baš ovako sistematizuje, a još manje obradi ovim redom, već samo ukazujem na to da inventar naših taktičkih iskustava iz NOR-a ne može pretendovati da je iole potpun bez obrade ovih, a i drugih, kao posebno uzetih i celovitih iskustava. Ograda u naslovu na samo neka osnovna taktička iskustva, učinila bi članak razumljiviji i prihvatljiviji.

Druga primedba ovog nivoa odnosi se na uzak perimetar istorijskog posmatranja, pa prema tome i na usku bazu teoretske sinteze. Radi se o tome da je autor svoja uopštavanja zasnovao na istorijskim obradama koje se najviše odnose na dejstva operativne grupe pri VŠ, a nedozvoljeno malo na dejstvo ostalih naših snaga širom Jugoslavije. To je verovatno posledica svojevremeno jednostrane historiografske obrade vojnih zbivanja na našem ratištu, kao i autorove lične »osmatračnice«. Iz ovoga su proistekla neka uopštavanja i ocene koje nemaju univerzalni jugoslovenski karakter, mada članak na to pretenduje. Dokaz za ovu tvrdnju nalazi se u sledećim autorovim ocenama:

— tvrdi se da je rukovodstvo ustanka, na osnovu iskustva iz Srbije, Crne Gore i Bosne, »došlo do zaključka da su prevaziđena dejstva koja su izvodili partizanski odredi i da su oni postali kočnica za dalji razvitak NOB«. Tito je upravo obrnuto više puta zahtevao da, pored osnivanja brigada i divizija NOVJ, partizanski odredi os-



taju važno sredstvo i forma za daljnji uspešan razvoj NOR-a, a isto-rijska praksa je pokazala da su mnogi partizanski odredi egzistirali i dejstvovali sve do završetka rata;<sup>2</sup>

— o oblicima rata autor tvrdi: »partizanska dejstva, kombinovana partizanska i frontalna dejstva, a *pri kraju rata frontalne borbe* (podvukao N. P.) sa slobodnom i učvršćenom pozadinom, bili su oblici naše borbe«. Redosled kojim se nabrajaju ovi oblici rata sve-doči da je autor pošao od hronološkog kriterija tako da mu partizan-ska dejstva odgovaraju početnom periodu NOR-a, kombinovana par-tizanska i frontalna dejstva — daljoj, višoj etapi NOR-a, koja se poklapa sa postojanjem NOV i POJ; i, najzad, frontalne borbe — završnoj fazi NOR-a. Međutim, nikada frontalne borbe nisu bile jedini ob-lici našeg rata, već uvek u kombinaciji sa svim drugim, pa čak i po-četnim oblicima organizacije i borbenih dejstava, kao što su diver-zantske i udarne grupe, partizanski odredi, pa i krupne grupacije, sastavljene od divizija i korpusa koje su dejstvovale u pozadini ne-prijatelja, i odgovarajući načini njihovih dejstava;

— »Vrhovnom štabu bilo je otežano neposredno komandovanje, te se krajem ljeta 1942. godine nalazi rešenje u formiranju operativ-nih grupa brigada«. To je tačno samo za jedinice kojima je direktno komandovao VŠ, dok za sve ostale nije tačno, već su se rešenja na-lazila u formiranju štabova operativnih zona i druga slična rešenja vezana za princip teritorijalne podele i za tip teritorijalnih ili ope-rativno-taktičkih komandi. Štabovi operativnih zona su pod svojom komandom imali ne samo brigade već i različit broj partizanskih od-reda i drugih vojno-pozadinskih organa i ustanova;

— ilustracije koje se u članku odnose na jedinice van opera-tivne grupe VŠ deluju formalistički i neuverljivo. Kako se, na pri-mer, mogu u istu kategoriju ubrajati iskustva iz napada na Pljevlja u decembru 1941. sa onima iz napada na Gospić 1943. ili na Kopriv-nicu 1944. kad se radi o drugom vremenu, različitim snagama i druk-čijim posljedicama i rezultatima. Sličnog ilustrovanja ima još.

Treća vrsta primedbi opšteg karaktera odnosi se na nedosled-nost autora u opredeljivanju šta su po karakteru i nivou taktička za razliku od operativnih i strategijskih iskustava. Pišući o manevru kao taktičkom iskustvu autor navodi primere kao što su: prodor grupe proleterskih brigada u zapadnu Bosnu, dejstva 1, 2. i 3. divizije u pravcu Hercegovine i Sandžaka u vreme 4. neprijateljske ofanzive,

<sup>2</sup> »Stvarajući narodnu vojsku, mi zadržavamo naše mnogobrojne teri-torijalne partizanske odrede. Štaviše, mi moramo stvarati sve novije i novije partizanske odrede na neoslobođenim teritorijama u svim oblastima zemlje. Ti odredi imaju ogromne i časne zadatke, kao što su ih imali i odredi koji su se pretvorili u današnju narodnu vojsku«. Tito — *Vojno delo*, knjiga I.

prodor 1. proleterskog, 12. korpusa i operativne grupe divizija u Srbiju 1944. itd., mada je široko poznato da to za nas nisu bili taktički već strategijski ili, u najmanju ruku, operativni manevri. Pošto je obradi članka prišao sa sistema dvojne podele ratne veštine, autor se kroz čitav tekst spotiče na pitanju podele taktičkih i operativnih radnji i odgovarajućih borbenih iskustava. Mada operatiku kao granu ratne veštine formalno ne priznaje i ne prihvata — ipak se na više mesta koristi pojmovima »operacije«, »operativno i taktičko iznenađenje«, »napadne operacije« itd.

Slično se može reći da je nivo opštosti pojedinih sinteza neujednačen. Na jednoj strani srećemo se sa visokim stepenom uopštavanja koja se pretvaraju u određenu vrstu principa i opštih stavova, dok na drugoj strani taj se nivo spušta do obične deskripcije u kojoj se navode pojedini datumi, mesta, ličnosti i dr. Takav nivo teoretske sinteze taktičkih iskustava koji se odnosi na skoro čitavo trajanje rata, na sve naše oružane snage i na ceo prostor našeg ratišta, ne trpi ovu vrstu ilustracije kakvu je primenio autor članka iz prostog razloga što ona objektivno postaje pristrasna, a samim tim i nedovoljno naučna.

## II

U pogledu konkretnih primedbi ograničiću se samo na one glavnije, ne ulazeći u manje važne na koje su recenzija i redakcija mogle da ukažu.

»Manevar« je kao iskustvo i kao načelo oružane borbe relativno najbolje obrađen deo u članku. Ipak je šteta što autor nije uložio dodatne napore pa da dobijemo punu obradu manevra sa svim bogatstvima i originalnostima u pogledu njegove sadržine i oblika kakav nam nude naša iskustva iz NOR-a. Već je pomenuto da u članku nije izvršeno razgraničenje između taktičkog i strategijskog manevra, odnosno između iskustva jedne i druge vrste. U odnosu na oblike manevra autor se zadovoljio lakonskom konstatacijom da je »oblik manevra zavisio od jačine sopstvenih i neprijateljskih snaga, od terena na kome se izvodio i od umešnosti i sposobnosti starešine«. Takve konstatacije ništa nam ne pomažu da šire i dublje upoznamo oblike naših taktičkih manevra u NOR-u, pa čak ni to da li smo, pored originalne primene klasičnih oblika, stvorili i primenjivali neke i po formi nove. Strategijsko-operativne manevre protivnika mi smo u osnovi parirali, ne samo sličnim sopstvenim kontramanevrima i pregrupisavanjima već osnovnim konceptom naše strategije jer smo cružanu borbu vodili na čitavom prostoru našeg ratišta, odnosno bi-



li smo svuda, što je protivnika prikivalo za objekte i prostore i otežavalo mu da vrši brze i lake koncentracije i izvodi krupne manevre. Kad se radi o taktičkim manevrima, koji su izvirali iz prednje strategijske orijentacije, oni se takođe ne mogu po pojmu poistovećivati sa pokretima i pokretljivošću, pošto se mnogi oblici naših manevara ne iscrpljuju u pojmu pokretljivosti.

Prema tome ni oblici našeg manevara, kao uostalom ni ratna veština u celini, nisu klasične vrste već se karakterišu mnogim novim elementima i osobenostima svojstvenim za naš oblik rata. Pored poznatih vrsta manevara koji su po obliku klasični (proboj, obuhvat, obilazak), ali su po sadržini i načinu izvršenja drukčiji i originalni, pomenimo samo neke koji su i po obliku novi kao, na primer, *infiltracija, disperzija, prikrivanje, odsecanje, fingiranje, udari iz pozadine* — i to ne samo kao posledica prethodno izvršenog obilaska, *udari na krila i bokove* — i to ne samo u napadu već i u odbrani itd. Upravo zato plediram da oblike naših manevara uvećamo i po broju (ne da ostanemo samo na proboju, obuhvatu i obilasku) da ih ne identifikujemo sa pojmom pokretljivosti i da ih po sadržini dosledno obrađujemo kao saznanje vredno svake pažnje. Međutim, važnije od svih učinjenih primedbi u odnosu na manevar je činjenica da autor nije pomenuo uslove koji su našim snagama omogućavali široku primenu raznovrsnih manevara, a oni se najkraće rečeno sastoje u:

— nevezanosti, ili relativnoj vezanosti, naših snaga za prostor i objekte,

— podršci naroda u snabdevanju, obaveštavanju o protivniku, u transportu, prihvatu ranjenika i konačno, u popuni naših jedinica živom silom.

Gledano u tom svetlu, mislim da je manevar u autorovom tretmanu kao »najznačajniji faktor zbog čega smo pobjeđivali«, izdvojen od ostalih činilaca ratne veštine i opštih uslova — preценjen. Ta oce- na teško da bi tako formulisana mogla važiti i za ratnu veštinu u ce- lini, a pogotovu ne samo za jedno njeno načelo, makar ono bilo od tako velikog značaja kakav je bez sumnje manevar.

»Ofanzivnost i samoinicijativa« kao dva elementa ili načela obrađena su zajedno i međusobno povezana. Normalno se nameće pita- nje zašto je autor to učinio. Ispada kao da samoinicijative bez ofan- zivnosti, odnosno napada nije bilo, što, verovatno, ni autor ne misli. Verovatnije da se radi o tome da je samoinicijativa uzeta kao iden- tičan pojam taktičkoj i strategijskoj inicijativi, a ove poslednje kao sinonim napadu, odnosno ofanzivi. U svakom slučaju nije jasno o čem- u se radi. Autor je ofanzivnost kao načelo potpuno poistovetio sa napadom kao vidom dejstva i obradio ga kroz napad na dve vrste ob-

jekata — gradove i komunikacije. Mada je činjenica da se ofanzivnost najviše manifestuje kroz napad, ipak ostaje da je napad vid dejstva, koji se primenjuje zavisno od konkretnog odnosa snaga, dok je ofanzivnost načelo doktrine, odnosno oružane borbe, koja se sem u napadu primenjuje i u svim postupcima i merama, pa i u odbrani. To naročito važi za partizanski oblik rata, u kome se aktivna dejstva i ofanzivnost primenjuju čak i u situacijama kad se ne raspolaže brojom i tehničkom nadmoćnošću nad protivnikom. »U našoj narodnoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh ne samo kad smo u ofanzivi već i u defanzivi«. <sup>3</sup>

U obradi ovog poglavlja autor je značaj gradova za protivnika i za nas poistovetio i to čak i za prve dve etape NOR-a (partizanski odredi i NOVJ). On piše: Tamo (u gradovima — N. P.) se nalazila živa sila neprijatelja, tamo je bila tehnička i druga oprema, a isto tako i izvor žive sile za popunu naših jedinica«. Činjenica je, međutim, da je naše strategijsko težište kroz pretežno vreme NOR-a bilo van gradova i shodno tome izvori naše žive sile u osnovi su bila sela, a najviše neprijateljskog oružja i opreme smo oteli ne u gradovima nego na vangradskim prostorima i na komunikacijama. To ne znači da gradovi za nas nisu imali značaja i da smo se odricali aktivnosti u njima i oko njih, ali to još uvek ne znači da im je u strategijskom smislu i u vreme koje se obrađuje bila jednaka važnost i za protivnika i za nas.

Pri napadu na gradove autor proglašava kao tvrd princip taktike NOR-a sigurno uništenje neprijateljske žive sile u napadnutom garnizonu »jer je napad i vršen zbog toga«. Kao negativno iskustvo u tom pogledu navodi dejstva 10. korpusa u Podravini. Mislim da takva isključivost u taktičkim principima pri napadu na neprijateljske garnizone ne karakteriše naša iskustva. Često je bilo celishodnije namerno ostaviti otvor na našem obruču i neprijatelja izvući na prostor van utvrđenog mesta i nametnuti mu uslove borbe koji su za njega nepovoljniji. Ukoliko se čak po delovima uspe da izvuče i pređe u drugi garnizon i to je bilo često poželjnije nego voditi teške i dugotrajne borbe u gradu, za koje nismo bili pripremljeni ni po naoružanju ni iskustvu. Mogli bi se navesti mnogi primeri negativnih iskustava (Kupres, Udbina, Bugojno, Livno i dr.) kada tako nismo postupali, a po pravilu se radilo o slučajevima gde su emocije nadjačavale hladno rasuđivanje.

»*Odbrana u NOR-u*« napisana je u svega 8 rečenica. Već je iz toga jasno da se ne radi ni o kakvoj obradi taktičkih iskustava iz odbrane, već samo o njenom usputnom pominjanju. Bez obzira na

<sup>3</sup> Tito — isto.



značaj napada i ofanzive u našem NOR-u, u njegovoj riznici kriju se izvanredna bogata i dragocena iskustva iz taktičkih odbrambenih dejstava. Zbog toga je šteta što autor nije pokušao da obradi i iznese bar neke od tih principa.

»Komandovanje« je autor obradio veoma jednostrano i to samo sa stanovišta kadrovske politike i moralizatorskih ocena starešina. Ni jedne reči o sistemu komandovanja i principima na kojima je zasnovan, o tipovima naših komandi, o odnosu teritorijalnih i operativnih stepena komandovanja, o unutarnjoj strukturi štabova, o organizaciji veze i njenim sredstvima, o načinu prikupljanja podataka o neprijatelju, o sistemu međusobnog informisanja o situaciji, dokumentaciji itd. Dakle, o bitnim i za našu aktuelnu doktrinarnu orijentaciju neophodnim iskustvima ništa nije napisano.

Bez obzira na širinu i oštrinu kritike, smatram da je autor u pomenutom članku ipak delimično uspeo da uopšti neka naša taktička iskustva, što će biti od koristi našim kadrovima, naročito onima koji nisu učesnici NOR-a. Kvalifikovana recenzija i odgovorniji odnos redakcije sigurno da bi doprineli da autor pripremi prilog koji odgovara nivou časopisa.

General-potpukovnik  
Nikola PEJNOVIĆ